ERIC VAN 'T ZELFDE

SUPER SOCIAAL

Waarom een schooldirecteur nu voor daklozen zorgt

2025 Prometheus Amsterdam

Voor de mensen in de zorg, bij de politie en in het onderwijs; zij die ons verzorgen, beschermen en ons kennis bijbrengen.

En in het bijzonder voor de medewerkers van de Pauluskerk, Rotterdam.

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

© 2025 Eric van 't Zelfde
Omslagontwerp Prometheus
Omslagbeeld Robert Vulkers
Foto auteur Bob Bronshoff
Zetwerk Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5893 4

Weg bij de Hugo

Oh, but let me tell you that I love you
That I think about you all the time
– 'Caledonia', Dougie Maclean

Eind 2015 is het duidelijk dat ik mijn langste tijd op de Hugo de Groot heb gehad. De school is van een van de slechtste scholen in Nederland (men noemde ons een 'kapotmaakfabriek') naar een van de beste scholen in Nederland gegaan. De aanmeldingen zijn van 34 leerlingen naar 180 leerlingen per jaar ontploft, de slagingspercentages zijn torenhoog en de cijfers van de eindexamens liggen ver boven het landelijke gemiddelde en dit voor een 'zwarte school' in een 'achterstandswijk'. Voorwaar iets om trots op te zijn met elkaar.

De echte progressie zit in ons team. Het gesprek over goed onderwijs staat weer bovenaan. We hebben teamplayers die als individu allemaal iets bijzonders aan tafel brengen. Daar is ruimte voor op de Hugo en we respecteren elkaar en kunnen op elkaar rekenen.

Op de Hugo hebben wij één toetssteen van beleid: 'Is dit in het belang van het kind?' Dat is ons vertrekpunt bij ieder te nemen besluit. We hebben weinig missie- en visiestatements en zijn niet goed in het

werken met abstracte beoordelingsmethodes (als KPI's, et cetera).

We hebben als motto: 'We doen, dus het wordt'. Dit motto levert onze voornaamste resultaten op. Ik ben fan van dat motto. Je moet namelijk, afhankelijk van het kind dat binnenwandelt, maatwerk bieden. Niet iedereen waardeert ons tekort aan beleidsdocumenten, maar de hoge resultaten maken dat dit ons wordt vergeven.

Het trotst ben ik op de talloze 'onzichtbare gesprekken' in mijn team. In het onderwijs wordt van alles gemeten: onderbouwrendement, bovenbouwrendement, se-gemiddelden, cse-resultaten, slagingspercentages, et cetera. Maar een van de mooiste en belangrijkste zaken in het onderwijs laat zich niet meten: die van het onzichtbare gesprek.

Met het onzichtbare gesprek bedoel ik het gesprek tussen een docent of een mentor met een leerling die in de problemen zit. Of tussen de directie en een leerling. Deze gesprekken zijn onzichtbaar voor de Inspectie van het Onderwijs. Zij waren er niet bij en zij beseffen niet hoeveel hart die collega op zo'n moment toont. Ik geef twee voorbeelden.

We hebben een onhandelbare leerling. Zij wordt dagelijks uit de klas verwijderd. Maakt nooit haar huiswerk. Heeft nooit haar spullen bij zich. Is brutaal naar docenten. Het is een boos kind, maar ik vind straf pas aan de orde als ik haar begrijp. Na een aantal gesprekken komen de teamleider en ik toch niet verder met haar. We zoeken in het systeem het adres van de leerling op. Het is hartje winter en het vriest. Als

we de auto parkeren, zien we dekens en kranten tegen de ramen geplakt. Het gezin probeert de scheur in het raam bij elkaar te houden met plakband. Als we de moeder spreken, blijkt dat er geen geld meer is in het gezin. De energierekening is al maanden niet betaald en nu zijn zij afgesloten van gas en licht. Ja, ga dan maar eens functioneren als kind. Maak dan maar eens je huiswerk. Neem school of de samenleving dan maar eens serieus. We besluiten de energierekening te betalen en het wijkteam op het gezin te zetten. We kunnen onze leerling geleidelijk weer laten functioneren. Meer scholen grijpen op deze wijze in, en dat maakt mij zo trots op het onderwijs, maar deze gesprekken en interventies worden niet gezien en daarmee niet gemeten.

De tweede situatie is met dezelfde teamleider. Een leerling komt plots steeds te laat. Hij zit in zijn examenjaar en zijn cijfers zijn kantje boord. Hij mist te veel lesstof en hij moet op gezette tijden nakomen. Dat nakomen doet hij niet, want zodra de bel gaat, is hij weg. In het gesprek blijkt dat hij het oudste kind is. Er zijn kleinere zusjes. Moeder kan niet werken. Er zijn te weinig financiële middelen om normaal te functioneren als gezin.

De jongen neemt op die leeftijd zijn verantwoordelijkheid voor het gezin. Hij reist iedere middag naar een vliegveld om daar tot in de nacht koffers op banden te gooien. Dan neemt hij om 4.00 uur de trein terug naar Rotterdam, komt rond 5.30 uur thuis en gaat naar bed. Natuurlijk kom je dan te laat op je school en val je tijdens de lessen in slaap.

Als school kun je zo'n situatie binnen het systeemdenken niet oplossen, je kunt er hooguit respect en sympathie voor hebben. Maar op de Hugo doen we de dingen anders. Ieder probleem bij het kind wordt opgelost. Ligt de oplossing niet binnen het systeem, dan bedenken we een antwoord.

Deze leerling heeft recht op zijn toekomst, op zijn diploma. Dan kan hij door naar het hbo om zijn leven verder vorm te geven. Maar nu loopt zijn toekomsttraject gevaar door zijn onvoorwaardelijke liefde voor zijn moeder en zusjes. Ik kan niets anders dan een diepe buiging voor hem maken. Veel kinderen in Nederland verkeren in dit soort situaties en dat doet pijn. Hoe kunnen we hem helpen? We kunnen moeilijk de baan verbieden.

Als we de situatie terugbrengen naar de kern, dan hebben we een 'gezinsgeldaspect' dat gevolg heeft voor zijn schoolsucces. Wat als wíj hem een baan aanbieden? En wat als zijn baan inhoudt dat hij na schooltijd zijn lesstof leert? Dan heeft hij én een baan voor het gezin én hij kan zijn diploma behalen. En zo pakten we het aan.

Krankzinnig toch, zo'n constructie? Maar we hebben het geld (opgehaald met schooldisco's, et cetera) en het werkt. Je moest alleen de oplossing zien. Dit soort oplossingen maakt voor mij het onderwijs krachtig en prachtig. Veel mensen zullen ons voor gek verklaren, maar ik zeg nog steeds: *just do it*. Het onzichtbare gesprek en het buiten kaders denken is een van de grootste succesfactoren van de Hugo. Als wij onze leerling niet hadden geholpen, wie dan wel?

Geleidelijk word ik een BS'er (Bekende Schiedammer), het boek *Superschool* vliegt over de toonbank, het programma *Dream School* wordt voor allerlei prijzen genomineerd, waaronder de Nipkowschijf en Televizier-Ring, ik houd meerdere lezingen in het Beatrix Theater in Utrecht voor 1800 docenten, de vakbonden vragen mij om toespraken te houden bij stakingen, de VPRO maakt een uur lange documentaire over de Hugo de Groot, ik zit in allerlei talkshows en ik word de lijstduwer van de PvdA voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2017. Er was mij een aanzienlijk hogere positie op de verkiezingslijst in het vooruitzicht gesteld, maar na diverse weekendtrainingen in een PvdA-huis te Utrecht vond men mij te marxistisch voor de PvdA.

Ik beland voor aanvang van deze trainingen in een serieuze samenwerking met Diederik Samsom, Loes Ypma en andere politici. We schrijven een motie voor het verlagen van de werkdruk in het onderwijs, die met 76 stemmen in de Tweede Kamer wordt aangenomen. Deze motie (Ypma en Van Meenen) zorgt ervoor dat docenten in Nederland van 25 lessen van 50 minuten per week naar 20 lessen gaan. Een van de mooiste resultaten van het boek *Superschool*: mijn boek heeft de politiek wakker geschud. De aangenomen motie-Ypma en Van Meenen wordt niet doorgestuurd naar de Eerste Kamer, maar in een Haags laatje verstopt om er niet meer uit te komen. De vraag dient zich aan wie er belang bij heeft dat de werkdruk bij docenten toch niet wordt verlaagd. Het besluit om deze aangenomen motie te verstoppen, zorgt ervoor dat het on-

derwijs met de kraan open zal dweilen, want het lerarentekort gaat vanaf 2017 alleen maar toenemen.

Ik zie ook andere onwenselijke ontwikkelingen. Het einde van de meritocratie klopt op de deur. De Cito-trainingen en examentrainingen floreren en de eerste uitzendbureaus voor docenten schieten als paddenstoelen uit de grond. Er is een extra exameneis bij gekomen, de 'kernvakkenregeling', die scholen in hun bevordering die scholen in hun bevorderingseisen omlaag laten sneeuwen naar leerjaar één. Dit zijn de achilleshielvakken van de kinderen in de achterstandswijken: Nederlands, Engels en wiskunde. Zij hebben een leerachterstand bij taal en rekenen van gemiddeld twee jaar. De onderklasse gaat het nu nog lastiger krijgen in de race om het diploma. We laten het gewoon gebeuren waar we bij staan.

Het onderwijs wordt 'vermarkt' en de uitgeverijen van onze lesmethoden worden alsmaar groter en invloedrijker. Het onderwijs als serieuze inkomstenbron. Ieder jaar komen er nieuwe versies van de methoden met meer kleur, nieuwe opdrachten, et cetera. Hierdoor worden ouders ieder jaar gedwongen de nieuwste lesmethode aan te schaffen. Deze lesmethoden krijgen ook 'toetsenbanken' voor de docenten. Dan kunnen ze een toets uitkiezen voor de leerlingen. Dit heeft hier en daar een ongewenst neveneffect; docenten hoeven zelf niet meer na te denken hoe je een goede toets ontwikkelt.

In het primair onderwijs zien we ook het effect van de marktwerking op het onderwijs. Per schooljaar 2014-2015 wordt de eindtoets groep 8 in Nederland

verplicht gesteld. Daarna trekt de overheid de handen af van de kwaliteit van deze toetsen, ze gaan de eindtoets aanbesteden. Wat volgt is krankzinnig; zes commerciële aanbieders ontwikkelen acht verschillende eindtoetsen. En hiermee wordt het vervolgonderwijs en daarmee de toekomst van honderdduizenden leerlingen bepaald. Het kan gewoon, het gebeurt gewoon.

Op een dag sta ik in mijn kantoor op de Hugo en denk: pffff, wat nu? Het enige logische is om toch door te buffelen in het onderwijs, verbeter wat je kunt en draag bij waar je toe in staat bent. Blijf maatschappelijk van waarde. Wat is nu een logische stap? Ik krijg weer 'gratis mazzel'. Een collega van het lyceum in Gorinchem appt dat zij een nieuwe rector zoeken. Ik besluit terug te gaan naar Gorinchem, nu als rector van de school.

Maar de Hugo is in mijn bloed en DNA gaan zitten. Onderzoek je vandaag mijn DNA, dan vind je een stukje Zuid, een stukje Charlois en een stukje Hugo op die dubbele helix. Ja, mijn liefde voor het onderwijs is groot en na de Hugo besef ik meer dan ooit hoe verliefd ik eigenlijk ben op mijn baan in het onderwijs. Zal ik ooit buiten het onderwijs gaan werken? Nee, nooit, onderwijs is het mooiste dat je kan overkomen. Door onderwijs floreer ik.

Ode aan Frank

Ik kan dit hoofdstuk niet afsluiten zonder over Frank te praten. Dat ben ik hem verschuldigd. Frank was

onze wijkagent en hij kwam regelmatig naar de Hugo om een leerling te helpen.

Ik ontmoet Frank in mijn eerste week op de Hugo. Hij stapt binnen en zegt: 'Ik begrijp dat jij de nieuwe directeur bent, ik kom mij even voorstellen.' Hij steekt zijn hand uit en vanaf dat moment kunnen we het met elkaar vinden. De wijkagent weet nagenoeg alles over de jeugd in deze wijken, over de omstandigheden waarin zij wonen en over de gezinnen waarbinnen zij (moeten) leven. Als er rottigheid is, weten ze al snel bij wie ze langs moeten gaan. De wijkagent is cruciaal in dit soort wijken.

Dit maakt Frank een belangrijke partner voor de school. Hij is een rustige, aparte vent met een heldere mening. Hij is begaan met zijn wijk en als je hem door de wijk ziet lopen, dan voel je het respect vanuit de wijk naar hem toe. Dat komt door zijn kalme aanpak. In het gesprek blijft hij bij het stellen van vragen. Hij oordeelt niet, maar geeft je een route uit het probleem. De kinderen respecteren dit.

Op een dag in juli komt Frank naar onze school. Hij gaat met zijn gezin op de motor door Schotland rijden. Ik weet veel van Schotland af en nodig hem op de vrijdagmiddag uit. We leggen een kaart van Schotland op tafel en tekenen een route uit: 'Als je toch daar bent, ga dan even daarheen, dat moet je zien. Eet daar maar niet. Eet mosselen aan de kade als je in Oban bent. Dat hotel ligt schitterend aan het water, daar moet je naartoe, vergeet je muggenmelk niet, et cetera. Geniet er vooral van.'

Een aantal jaar na mijn vertrek ontvang ik een be-

richt van Martin. Het gaat niet goed met Frank. Ik begrijp het niet, Frank is veel te jong om zo ziek te zijn. Martin en ik gaan op huisbezoek. We krijgen koffie en taart van zijn vrouw en blijven een aantal uur in gesprek met Frank. Als Frank moe wordt, vertrekken we. Het raakt ons diep. Drie straten verderop gooien we onze auto's langs de kant om uit te blazen.

Een tijd later komt het bericht dat wij vrezen: Frank is overleden. Martin en ik gaan naar de begrafenis. Agenten staan langs de route uitgelijnd. Wat een gebaar van zijn collega's! Kippenvel. Martin en ik sluiten op afstand aan. Wanneer de begrafenisauto met Frank langskomt, zie ik een betraande Martin, door mijn eigen betraande ogen heen.

Frank heeft op onze school, met zijn gesprekken en inzet, talloze jongeren op de rails geholpen en gehouden. Dit vanuit een zachte, professionele aanpak, met oog voor de omstandigheden rondom het kind.

Frank, ik ben je nog steeds dankbaar voor wat je voor ons en onze leerlingen hebt betekend. Ik ben je dankbaar voor je vriendschap. Op de Hugo spreekt men nog steeds over jou. Ik wil naar de overheid toe uitspreken: behoud a.u.b. de wijkagenten voor deze wijken en hun scholen. Bezuinig de wijkagent niet weg.